

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN

1978/8

BUREAUKRATISCHE KONTROLES EN HET EKONOMISCH SYSTEEM

Paul DE GRAUWE

6. X. 1978

September 1978

**CENTRUM VOOR
ECONOMISCHE STUDIËN**
E. Van Evenstraat 2B
B-3000 LEUVEN

I. INLEIDING

De economische politiek van de geïndustrialiseerde landen, en van België in het bijzonder, neemt in toenemende mate de vorm aan van kwantitatieve controles, reglementeringen en gebods- en verbodsbepalingen. Deze tendens vindt men o.a. terug in de prijzenpolitiek, in de controle van de vervuiling, in de reglementeringen van de banksector en de reglementeringen die tot doel hebben de konsument te beschermen.

In dit werkstuk behandelen we een aantal van deze bureaukratische controles en bespreken we de effecten ervan op de efficiëntie van het economisch systeem. De basisstelling is dat de tendens naar meer bureaukratische controle om doelstellingen zoals efficiëntie en rechtvaardigheid te bereiken een verkeerde aanpak zijn. De reden is essentieel dat economische agenten (producenten en consumenten) hun gedrag aanpassen om een voor hen zo gunstig mogelijk effect van de controles te bewerkstelligen. Dit leidt tot allerlei ongewenste neveneffecten en roept bureaukratische reactie op tot meer controles om deze neveneffecten ongedaan te maken. Dit bevordert dan een dynamiek van steeds toenemende controles, met onvermijdelijke effecten van concentraties en uitholling van het eigendomsrecht, de basis van het marktsysteem.

Deze studie beperkt zich tot twee domeinen van het economisch leven waarin bureaukratische controles sterk ontwikkeld zijn, m.n. de prijzencontrole en de controle op de banksector.

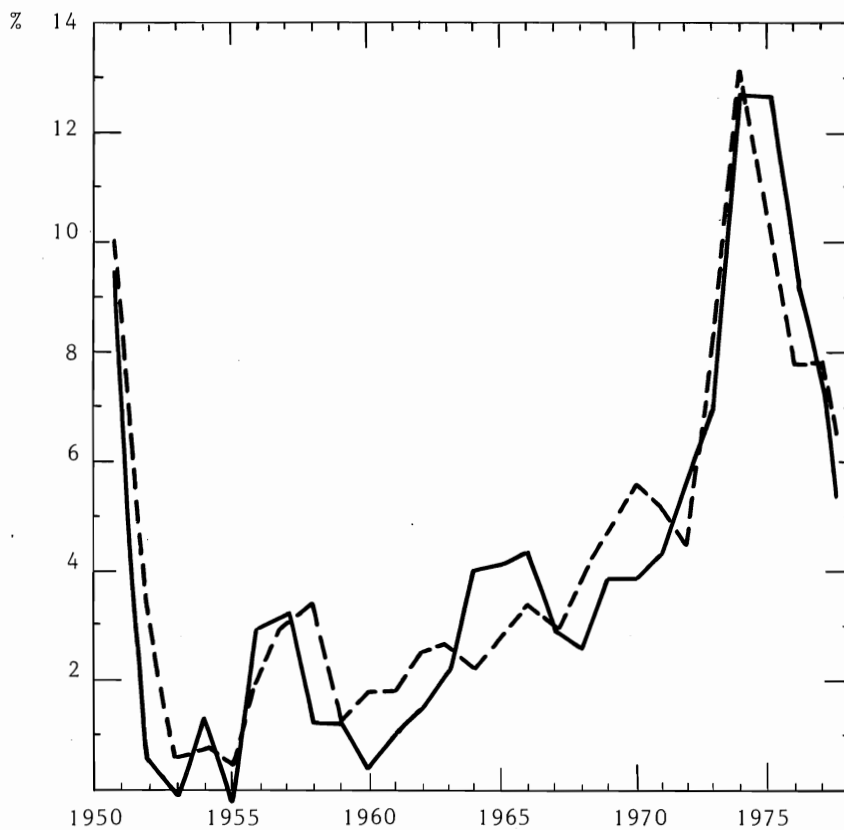
II. DE PRIJZENKONTROLE

Het systeem van prijsreglementering heeft een lange traditie in België. De bedoeling van het systeem kan men situeren in twee domeinen. Enerzijds moet het de overheid een instrument van inflatiebestrijding geven, en anderzijds moet het de overheid in staat stellen te hoge prijzen die het gevolg zijn van concentratie en kartelvorming tegen te gaan.

De evidentie waarover men nu beschikt toont aan dat deze doelstellingen niet bereikt worden, integendeel, in sommige gevallen wordt precies het omgekeerde bewerkstelligd.

Nemen we de effectiviteit van de prijzencontrole als een instrument van inflatiebestrijding. De ervaring wijst uit dat dit, vooral voor een open land zoals België, weinig effectiviteit bezit. Dit wordt ook geïllustreerd in figuur 1, waarin de Belgische prijs-evolutie wordt vergeleken met de prijsevolutie van de overige geïndustrialiseerde landen. Het is duidelijk dat de Belgische inflatiegraad sinds 25 jaar zeer nauw de wereldinflatie heeft gevolgd. De Belgische prijzencontrole heeft weinig of niets aan

Figuur 1

Noot : — : Gemiddelde jaarlijkse stijging van de consumptie prijsindex in België, in %
 - - - : Gemiddelde jaarlijkse stijging van de consumptie prijsindex in 15 geïndustrialiseerde landen

BRON : I.M.F., International Financial Statistics.

deze band kunnen veranderen (1). Deze band had wel kunnen doorbroken worden, vooral in recentere jaren, door een andere wisselkoerspolitiek dan degene die door de Nationale Bank werd gevoerd.

Dat prijzenkontrolle als instrument van inflatiebestrijding ineffectief is gebleken hoeft niet te verwonderen. Prijzenkontrolle bestrijdt een fenomeen zonder de oorzaken van de inflatie aan te pakken. Ze is te vergelijken met de pogingen van een huisvrouw die om het overkoken van de melk te beletten het deksel steviger op de ketel zou drukken. Prijzenkontrolle leidt ook dikwijls tot een verminderde betrouwbaarheid van de officiële prijsindex en een onderschatting van de werkelijke inflatie omdat ondernemingen reageren door de benaming, de inhoud of de kwaliteit van de produkten aan te passen om op die manier de prijsreglementering te omzeilen.

Er wordt hier niet verder ingegaan op de effectiviteit van de prijzenkontrolle in België als instrument van inflatiebestrijding. De aandacht zal hier eerder gaan naar de mikro-ekonomische neven-effecten van deze prijzenpolitiek.

Het recent empirisch onderzoek van deze problematiek laat toe deze mikro-ekonomische effecten duidelijk te situeren. Deze mikro-ekonomische effecten zijn niet alleen typisch voor België doch ook voor vele andere landen (2).

2.1. Effecten op de marktstructuur

Het wordt nu algemeen aangenomen dat de prijzenpolitiek op de lange duur belangrijke effecten heeft op de marktstructuur. Deze effecten situeren zich op een dubbel vlak. Ten eerste leidt de gevolgde prijzenkontrolle tot een grotere kartellering van de markt. Ondernemingen worden aangemoedigd om gezamenlijke prijsaanvragen te doen. Het gevolg van dit fenomeen is dat de prijskonkurrentie vermindert, en dat uiteindelijk de konsument het slachtoffer wordt.

Het verminderen van de prijskonkurrentie leidt er ook dikwijls toe dat andere vormen van konkurrentie een sterke uitbreiding nemen. Ondernemingen voeren konkurrentie door kostelijke publiciteitskampagnes, geschenken in natura voor de konsument en dergelijke.

(1) De twijfelaar kan meer empirisch materiaal vinden bij B. Martens, Effectiveness and Efficiency of Price Controls in Belgium, in Tijdschrift voor Economie en Management, 1977, nr. 4. Deze auteur toont aan dat hoogstens de timing van de prijsstijgingen beïnvloed is geweest. Evidentie voor de gebrekkige effectiviteit van prijzenkontroles in andere landen vindt men in S. Brittan en P. Lilley, The delusion of incomes policy, New York, 1977 en Kusters, Controls and Inflation, American Enterprise Institute, Washington D.C., 1975.

(2) Zie M. Kusters, op.cit.

Dit fenomeen dat sterk verbreid is bv. in de petroleumsektor (maar ook in de banksektor zoals later zal blijken) leidt tot inefficiënties.

Een tweede, en misschien nog nefaster effect van prijzenkontrolle, heeft te maken met wat men in de vakliteratuur "barriers to exit" (letterlijk : uittredingsbarrières) noemt. Dit effect is het gevolg van de objektieven nagestreefd door de instanties die verantwoordelijk zijn voor de prijzenpolitiek. In de mate dat deze korte termijn tewerkstellingsobjektieven nastreven (hetgeen meestal het geval is) wordt de prijsreglementering gebruikt om de zwakke ondernemingen in leven te houden. Prijsstijgingen worden dan afgestemd op de zwakste ondernemingen in een bepaalde sektor. Het gevolg is dat een verouderde produktiestructuur in stand wordt gehouden, die op de duur tewerkstellingsvernietigend werkt. Daarenboven leidt deze politiek ook hier tot te hoge prijzen voor de konsument en artificieel hoge winsten voor sterke ondernemingen. De oorspronkelijke bedoeling van het hele opzet wordt meteen te niet gedaan.

2.2. Andere effecten op de efficiëntie van het ekonomisch leven

De prijzenkontrolle leidt tot andere neveneffecten die op langere termijn de efficiëntie van het marktsysteem aantasten. Ook hier weer zijn deze het gevolg van gedragsaanpassingen van de onderneming met het oog op het omzeilen van de prijsreglementering.

Zo zullen ondernemingen minder geneigd zijn hun prijzen te verlagen zelfs wanneer de marktsituatie dit uitlokt. De reden is dat een prijsverlaging de onderneming opnieuw dwingt door de bureaukratische prijsaanvraagprocedure te gaan bij latere prijsstijgingen. Het resultaat is dat prijzen een grotere neerwaartse inflexibiliteit vertonen dan zonder prijskontrolle het geval zou zijn (1).

Een ander voorbeeld heeft te maken met de keuze van de technologie. Aanvragen voor prijsstijgingen zijn gebaseerd op de evolutie van de feitelijke kostprijs, waarbij kostprijsstijgingen in de regel kunnen doorgekalkuleerd worden. Dit heeft natuurlijk tot gevolg dat de neiging tot kostminimизatie vermindert bij de onderneming. Het is zelfs mogelijk dat de ondernemer er belang bij heeft zijn kosten te inflateren, vooral wanneer de prijzencommissie regels hanteert waarbij prijzen gekalkuleerd worden op basis van

(1) Zie B. Martens, op.cit.

de som van de kostprijs en een vaste winstmarge. Op de lange termijn kan dit leiden tot een verkeerde technologie, bv. een te hoog gebruik van energie (1).

Uit het voorgaande kunnen we de volgende konklusies afleiden. Prijsreglementeringen en controles blijken ineffektief te zijn om de objectieven die ermee nagestreefd worden te realiseren. De prijzenpolitiek is ineffektief geweest om inflatie te bestrijden, en is tegelijkertijd niet in staat geweest om lage prijzen voor de konsument te bewerkstelligen. Integendeel, in vele gevallen blijkt de prijzenpolitiek op termijn er toe te leiden dat de prijzen die de konsument moet betalen waarschijnlijk hoger liggen dan zonder prijzencontroles. Daarenboven leidt het systeem van prijzencontroles op de duur tot belangrijke en kostelijke scheef-trekkingen in de marktstructuur in de mate dat kartellering wordt aangewakkerd en dat inefficiënte ondernemingen artificieel in leven worden gehouden. Dit heeft belangrijke negatieve gevolgen op het dynamisme van het marktsysteem.

Men zou uit dit alles slechts één besluit kunnen trekken, nl. dat deze prijskontrolle zou moeten afgeschaft worden. De Belgische prijzenkommissie en de hele prijswetgeving vervult geen nuttige sociale rol, integendeel, ze is een bron van inefficiëntie en verlies aan dynamisme van het marktsysteem.

De vraag kan gesteld worden hoe het komt dat ondanks deze evidente bureaukratische falingen deze prijzenbureaukratie niet reeds lang geleden is afgeschaft. Het antwoord is dubbel. Ten eerste is het een bureaukratische wetmatigheid dat de faling van een bureaukratie (in tegenstelling tot de privé onderneming) niet leidt tot zijn verdwijning (2). Integendeel, het resultaat is meer bureaukratie om de falingen van een andere te verhelpen. Controles die niet werken of zelfs negatieve effecten hebben worden niet afgeschaft. Men introduceert nieuwe controles.

Ten tweede is het ook zo dat er een sterke koalitie is ontstaan tussen de instanties die deze prijsreglementering toepassen en een aantal socio-ekonomische groepen. Deze koalitie heeft er alle

- (1) Dit is een variante van het "Averch-Jonhson effect". Zie hierover D. Baron en R. De Bondt, Fuel Adjustment Mechanisms : Efficiency and Regulatory Policy, Onderzoeksrapport DTEW, nr. 7802, Leuven, 1978, en ook R. De Bondt, Industrial economic aspects of Belgian price regulation, Tijdschrift voor Economie en Management, 1978, nr. 2. Deze auteurs wijzen erop dat zulk een effect in bepaalde gevallen kan vermeden worden door bv. de wachtperiode tussen aanvraag en toestemming te verhogen. Het verlengen van de wachtperiode zou echter andere negatieve neveneffecten nog versterken.
- (2) Een recente uitzondering op deze regel is de afschaffing van de prijzencontroles in Frankrijk.

belang bij het huidige systeem in stand te houden. De bureaucratie (de Prijzenkommissie en staatsambtenaren) heeft er belang bij omdat de prijzenkontrolle macht en prestige verschaft, die men niet gemakkelijk prijs geeft. De vakbonden die vertegenwoordigd zijn in de Prijzenkommissie hebben er belang bij omdat het hen toelaat een korte termijn tewerkstellingspolitiek te voeren. De zwakke onderneming ten slotte die in het huidige systeem overlevingskansen geboden wordt heeft er eveneens belang bij. Daarenboven leidt het uitschakelen van prijskonkurrentie tot een atmosfeer van groter comfort voor het bedrijfsleven in het algemeen. Het verscherpen van de prijskonkurrentie die het gevolg zou zijn van een afschaffing van de prijzenreglementering wordt dan ook in vele ondernemingskringen met vrees en onbehagen in ogenschouw genomen (1). Het hoeft geen betoog dat zulk een coalitie "onklopbaar" is.

Toch past het dat de ekonomen alternatieven formuleren. Op de eerste plaats moet benadrukt worden dat om de gestelde doeleinden te bereiken betere instrumenten bestaan dan prijzenkontrolle. Wat betreft de bestrijding van de inflatie werd in een ander standpunt reeds stelling genomen (2). Om kartellering en concentraties en de daaruit resulterende uitbuiting van de konsument tegen te gaan moet een anti-kartelpolitiek gevoerd worden, zoals dit ook in een aantal andere landen gevoerd wordt. De Belgische overheid is hier volledig in gebreke gebleven. Nochtans is een anti-kartel wetgeving het enige middel om het gestelde doel te bereiken. Het is wel betreurenswaardig dat in de recente krisissetgeving deze gedachte volledig afwezig is.

III. DE KONTROLE OP DE BANKSEKTOR (3)

De politiek t.o.v. de banksektor in België heeft twee doelstellingen op het oog. Ten eerste moet deze politiek de overheid in staat stellen een betere kontrolle uit te oefenen op makro-economische aggregaten zoals de inflatie, de wisselkoers en de interestvoeten. Ten tweede beoogt deze politiek een kanalisering van schaars krediet naar deze sektoren en bedrijven waarvan de bijdrage tot het maatschappelijk produkt het hoogst is.

Om deze politiek waar te maken gebruikt de overheid een panoplie van instrumenten. De instelling bij uitstek die deze instrumenten hanteert is de Nationale Bank (4)

(1) Zie hierover ook R. De Bondt, op.cit.

(2) Zie P. De Grauwe en T. Peeters, De Recente Inflatie. Een Monetair of Struktureel Fenomeen, Leuvense Economische Standpunten, 1976, nr. 2.

(3) De term Banksektor slaat hier zowel op de privee banken als op de financiële parastatalen.

(4) Voor een uitgebreid overzicht van dit instrumentarium van de Nationale Bank, zie R. Vanes en A. Verheirstraeten, De Geld- en Kapitaalmarkt, Acco, Leuven, 1978.

Bij het voeren van de geldpolitiek doet de Nationale Bank ruimschoots beroep op kwantitatieve controles. De voornaamste zijn de kwantitatieve kredietbeperkingen, die vooral aangewend worden in perioden van inflatoire spanningen, en de diskontoplafons. Verder organiseert de Nationale Bank een bankkartel die een groot gamma van intrestvoeten vaststelt. Deze laatste politiek heeft tot gevolg dat de intrestvoeten op termijndeposito's en op spaarboekjes laag worden gehouden. Dit laatste wordt in officiële middens gerechtvaardigd door erop te wijzen dat hierdoor de intrestvoeten op bankkrediet laag gehouden kunnen worden.

Welke zijn nu de effecten van deze politiek? We stellen ons eerst, zoals in het vorig hoofdstuk, de vraag of de eigenlijke doelstellingen door deze politiek wel bereikt worden, en ten tweede in welke mate deze kwantitatieve controles niet tot allerlei ongewenste neveneffecten leiden.

Voor wat betreft de bestrijding van de inflatie (m.a.w. de stabiliteit van de munt) heeft de Nationale Bank in het verleden een relatief succes gekend in die zin dat de Belgische inflatie het wereldgemiddelde nauw op de voet heeft gevolgd. Recentelijk is de Belgische prestatie op het vlak van de inflatie zelfs iets beter geweest. De voornaamste oorzaak van dit succes ligt in het vastkoppelen van de Belgische frank aan de Deutsche Mark, waardoor de monetaire politiek in België *de facto* door de Bundesbank wordt gevoerd (1).

Dit succes is veel minder duidelijk in het dossier van de optimale allokatie van krediet over sectoren en bedrijven. De kwantitatieve kredietbeperkingen en diskontoplafons zijn meestal zodanig toegepast geweest dat het krediet aan de overheid en het exportkrediet ontsnapte aan deze beperkingen. Het gevolg is geweest dat de overheid en de exportindustrieën over veel en goedkoop krediet hebben kunnen beschikken. Het is dan de vraag of dit vanuit maatschappelijk oogpunt gewenst was. De overheidssector kan moeilijk bestempeld worden als een dynamische sector van waaruit veel economische vernieuwing verwacht mag worden. De impliciete subsidiëring van de exportsector langs het krediet is eveneens in vraag te stellen, vermits dit inhoudt dat de Belgische bevolking geschenken verleent aan consumenten in het buitenland.

De belangrijkste vraag is te weten welke de neveneffecten zijn van het instrumentarium aangewend door de monetaire overheid. Hier is het duidelijk. Dit instrumentarium van kwantitatieve controles heeft tot belangrijke neveneffecten geleid die vanuit sociaal en economisch oogpunt hoog ongewenst zijn.

- (1) Zie hierover, D. Heremans en A. Verheirstraeten, Begroting Wisselkoers en Geldbeleid in België, Tijdschrift voor het Bankwezen, sept. 1978, en K. Tavernier, Een monetaristisch geïnspireerd beleid voor België, Reeks Voordrachten en Lezingen, Belgische Vereniging voor het Financiewezen, 1978.

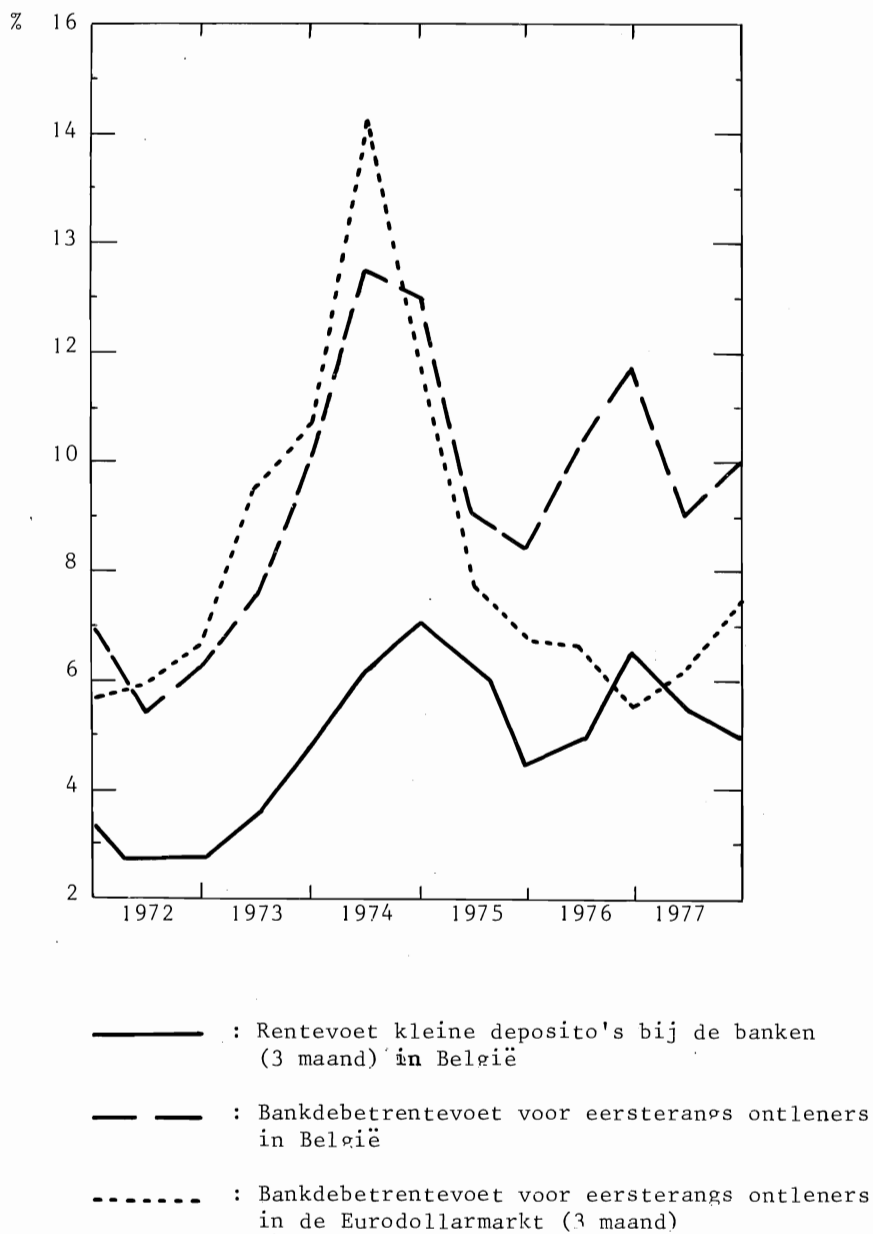
Een eerste neveneffect ligt in de kartellering van de Belgische banksector. Het is geen overdrijving te stellen dat de Belgische banksector waarschijnlijk de meest gekartelleerde sector van België is. De door de Nationale Bank georganiseerde intrestvoet-afspraken houden de intrestvergoedingen voor de spaarders (m.n. de kleine) laag. Daarenboven is het weinig waarschijnlijk dat deze politiek het toelaat de intrestvoeten op de kredieten die de banken verlenen laag te houden. Dit wordt geïllustreerd door figuur 2. Het verschil tussen de intrestvoet betaald op kleine termijndeposito's (drie maand) en de intrestvoet die de banken aanrekenen op voorschotten aan hun meest kredietwaardige klanten is substantieel. Daarenboven blijkt dat deze laatste rentevoet zeker niet systematisch beneden de dollar rentevoet ligt die de Euro-banken aanrekenen aan hun meest kredietwaardige klanten. Het is dus verre van evident dat de Belgische intrestafspraken de Belgische banken toelaten aan hun klanten gunstige intrestvoorwaarden te bieden. Wat deze intrestafspraken echter wel doen is het uitschakelen van de prijskonkurrentie in de banksector. De gevolgen zijn veelvuldig.

Ten eerste, maken de banken artificieel hoge winsten. Het is geen toeval dat de banksector ondanks de economische crisis floreert. Deze sociaal moeilijk te verantwoorden winsten leiden de banken ertoe een deel van de winsten door te spelen naar het bankpersoneel. Het is ook geen toeval dat het bankpersoneel tot de best betaalde in het land behoort, en dat het stijgingsritme van de salarissen er substantieel hoger ligt dan in de meeste andere sectoren (zie tabel 1). Andere manieren om deze winsten te verbergen zijn de sociale en culturele activiteiten van de meeste banken. Er zijn weinig banken zonder een omvangrijke kollektie kunstwerken.

Een tweede effect van het uitschakelen van de prijskonkurrentie bestaat erin dat banken niet-prijskonkurrentie gaan voeren. De voornaamste vorm van niet-prijskonkurrentie ligt hier in het oprichten van nieuwe vestigingen. Dit leidt ongetwijfeld tot inefficiënties en een overaanbod van bankvestigingen. Dit laatste wordt geïllustreerd in tabel 2. In deze tabel wordt het gemiddeld bedrag aan deposito's per agentschap van een aantal grootbanken internationaal vergeleken. De Generale Bankmaatschappij die in dit verband niet atypisch is voor de Belgische banksector heeft in vergelijking met de meeste andere grootbanken in de geïndustrialiseerde wereld een laag bedrag aan deposito's per agentschap. Dit betekent dat deze bank (en de meeste andere Belgische banken) meer agentschappen nodig heeft om een gegeven bedrag aan deposito's aan te trekken dan in de meeste andere landen.

Een derde belangrijk neveneffect betreft de marktstructuur. Het officieel gesanktioneerde bankkartel is een effectief wapen tegen nieuwkomers in de banksector. Door het vastleggen van de intrestvoeten worden meer dynamische banken belet depositanten aan te trekken. In een situatie waarin intrestvoeten vrij bepaald zouden

Figuur 2

BRONNEN : Nationale Bank van België, en Morgan Guaranty Trust.

Tabel 1 - Salarissen in de Generale Bankmaatschappij en in België, index 1966 = 100

	Generale Bankmaatschappij	Gemiddeld voor België
1966	100	100
1971	159	143
1977	380	307

BRON : Bellefroid, Réflexions sur le coût et la rétribution des services bancaires, Reeks Studiën en Voordrachten, Studiecentrum voor het Financiewezen, 1978.

Tabel 2 - Bedrag van deposito's per agentschap in 1975, in miljoen dollar

Midland Bank	6,1
Société Générale Paris	10,5
Generale Bankmaatschappij	10,8
Royal Bank of Canada	13,2
Amsterdam Rotterdam Bank	16,2
Deutsche Bank	24,0
Bank of America	33,3
Banca Commerciale Italiana	34,7
Union de Banques Suisses	73,9
Fuji Bank	90,1

BRON : Bellefroid, op.cit., p. 15.

worden zouden de dynamische banken spaarders kunnen aantrekken door het verhogen van de intrestvoet op termijndeposito's en spaarboekjes. Dit zou de "established" banken ertoe aanzetten hun eigen intrestvoeten te verhogen indien zij hun aandeel in de markt niet willen verliezen.

Een gelijkaardig protektionistisch effect ten voordele van de grote banken gaat uit van het systeem van kwantitatieve kredietbeperkingen. In dit systeem wordt er een maximumgroeivoet van het toegestane krediet vastgesteld ofwel worden kredietkwota (diskontoplafons) vastgelegd. De positie van de bestaande grote banken wordt hierdoor verstevigd. Zij krijgen immers een allokatie van krediet op basis van het krediet verleend in een vorige periode. De nieuwe en dynamische banken worden belet een snellere expansie door te voeren. Met andere woorden, de politiek van kwantitatieve kredietbeperkingen is een middel om de marktaandeelen van de banken konstant te houden en werkt dus als een beperking op nieuwkomers en dynamische banken die een grotere efficiëntie aan de dag leggen.

Samenvattend kan gesteld worden dat het huidig regime van controles op de banksector ertoe bijdraagt dat deze sector sterk gekartelleerd is met al de gekende gevolgen, m.n. hoge winsten, lage intrestvergoedingen voor de spaarders, het ontstaan van inefficiënte vormen van concurrentie, en het bestendigen van een overgeconcentreerde sector, met een verlies aan efficiëntie en dynamiek op lange termijn.

De vraag kan gesteld worden of deze fenomenen geen noodzakelijke gevolgen zijn van een even grote noodzaak aan controle op het bankwezen. Het antwoord is hier negatief. Er bestaan andere instrumenten om de door de overheid gestelde doeleinden te realiseren. Op het vlak van de bestrijding van de inflatie bestaan er instrumenten zoals de open marktpolitiek en minimum reserveverplichtingen die zoals kwantitatieve controle aangewend kunnen worden om het krediet te beperken. Het voordeel van deze instrumenten is dat ze niet leiden tot de scheeftrekkingen in de marktstructuur en de rendabiliteit van de banksector (1). Voor wat betreft de allokatie van het krediet kan gepleit worden voor een vrijer spel van de intrestvoeten in de verschillende deelmarkten van het krediet, i.p.v. het huidig systeem dat gebaseerd is op rantsoenering van het krediet. Door zoals in het huidig systeem de exportsector prioritair te behandelen wordt een subsidie verleend aan renderende en niet renderende exportondernemingen. Een allokatie van het krediet op basis van de marktintrestvoet zou ertoe leiden dat alleen renderende exportondernemingen krediet

(1) We willen hier niet de indruk wekken dat open marktpolitiek *per se* een garantie is voor lage inflatie. Wel dat het een instrument is dat minder oninteressante neveneffecten heeft.

bekomen. De niet renderende exportondernemingen zouden de hogere marktinterestvoet niet aankunnen en dus ook geen krediet bekomen. Deze politiek zou echter ook tot gevolg hebben dat, vooral tijdens perioden van krappe geldmarkt, ondernemingen die voor de binnenlandse markt produceren niet stelselmatig onrendabele exportondernemingen moeten subsidiëren door de hogere interestvoeten die zij moeten betalen.

Een veelvuldig terugkerend argument tegen prijskonkurrentie in de banksector is dat de stabiliteit van de banksector in gevaar zou komen. Teveel konkurrentie zou de bankiers roekeloos maken. Dit zou tot faillissementen kunnen leiden en kettingreacties veroorzaken, wanneer deposanten massaal hun geld terugvorderen. Dit argument kan gemakkelijk ontzenuwd worden door erop te wijzen dat er eenvoudige instrumenten bestaan om deze kettingreacties te vermijden. Een ervan is het invoeren van een verzekeringssysteem voor kleine deposito's. Dit systeem bestaat in de Verenigde Staten en functioneert op een bevredigende wijze. Het systeem vermijdt dat paniekreacties ontstaan bij deposanten die in het verleden dikwijls tot massale faillissementen aanleidingen gaven.

Het vrijer spel van de interestvoeten zou afgezien van de economische voordelen belangrijke sociale voordelen hebben. De huidige diskriminatie van de kleine spaarder is vanuit sociaal oogpunt verwerpelijk. Het toelaten van een vrijer marktmechanisme in de banksector zou deze sociale onrechtvaardigheid uitschakelen en aan de kleine spaarder een hogere vergoeding verzekeren.

Opnieuw stelt de vraag zich hoe het komt dat het bestaande systeem dat inefficiënt en a-sociaal is in stand wordt gehouden. Het antwoord is opnieuw dat een systeem van bureaukratische controles op de duur tot een konvergentie leidt van de belangen van de controleurs en de gecontroleerden.

De gecontroleerden (de banken) hebben er alle belang bij dat het huidige systeem van controle blijft bestaan. Dit systeem laat hen immers toe te werken in een atmosfeer van relatieve rust en sereniteit zonder de kompetitieve druk die zou bestaan in een alternatief systeem waarin prijskonkurrentie zou toegelaten worden. Daarenboven garandeert het huidige controlesysteem goede en stabiele winsten. De controleurs (vooral de Nationale Bank) van hun kant hebben eveneens belang bij de handhaving van het bestaande systeem van bureaukratische controles. Deze controles verhogen immers de macht en het prestige van de Nationale Bank en zijn topfunctionarissen. Het net van controles en reglementeringen die zij moeten toepassen, en die zij alleen begrijpen, verschaft hen een belangrijke machtspositie. Daarenboven putten ze grote psychologische satisfactie uit het feit (of de indruk) dat ze aan het roer van een groot en ingewikkeld schip staan dat zonder hun ervaren leiding in de storm zou vergaan.

IV. BESLUIT

In dit artikel werden bureaukratische controlesystemen in twee domeinen van het economisch leven bestudeerd. Vastgesteld werd dat vele controles hun doel niet bereiken, en zelfs veel ongewenste neveneffecten hebben. De belangrijkste van deze neveneffecten zijn een verlies aan economische efficiëntie, een toename van de bedrijfskoncentratie en een versterking van kartellerings tendensen met het gevolg dat sommige ondernemingen superwinsten maken, dat de konsument te hoge prijzen betaalt, en dat de spaarders een te lage vergoeding bekomen voor hun spaargelden.

Deze neveneffecten zijn geen toevallige of vermijdbare fenomenen. Ze zijn haast alle het resultaat van rationele gedragingen van economische agenten en van de ambtenaren. De producenten passen hun gedrag zodanig aan dat een voor hen optimaal resultaat van de controles bereikt wordt. De ambtenaren die de controles moeten toepassen maximaliseren eveneens hun eigen welvaart (macht, prestige, of gewoon "self-preservation"), zodoende dat de oorspronkelijke bedoelingen van de controles gemist worden.

Het bestaan van bureaukratische controles en de ervaring dat deze controles ineffektief en dikwijls schadelijk zijn leidt tot een verdere bureaukratische reactie om nog meer controles in te voeren, waarbij meestal de oude controles in stand worden gehouden. Dit houdt het gevaar in van een dynamiek naar steeds toenemende en ingewikkelder controlesystemen. Dit kan verregaande gevolgen hebben op de aard en de werking van het economisch systeem. Hier ligt wellicht het grootste probleem in de huidige trend naar grotere bureaukratische controlesystemen.

Het marktsysteem is gebaseerd op het bestaan van individuele eigendomsrechten. Dit geldt ook voor de ondernemer. Deze zal slechts bereid zijn investeringen te doen als hij het recht kan opeisen dat de winsten die hieruit resulteren zijn eigendom worden. Reglementeringen van overheidswege hebben echter tot gevolg dat deze eigendomsrechten beperkt worden. Deze beperkingen leiden zoals supra werd betoogd tot allerlei neveneffecten; voor een deel omdat de ondernemer zijn ingeniositeit nu gaat aanwenden om deze reglementeringen te omzeilen. Ze hebben echter op lange termijn een nog belangrijker effect op de ondernemingsstimulus zelf. Bij een voortdurende inkrimping van de eigendomsrechten moet op de duur de stimulus om risico's te nemen en te investeren verminderen. Dit tast de dynamiek van het marktsysteem aan en vermindert ook de aantrekkelijkheid van het systeem als ordeningsprincipe van het economisch leven. Dit laatste kan natuurlijk als een gunstige evolutie beschouwd worden. In sommige kringen juicht men dit ook toe. Het is dan ook niet verwonderlijk dat uit dezelfde kringen de stemmen opkomen voor een verdere uitbreiding van het bureaukratisch controleapparaat.